

Bezansondaydım. Bir gün otağa daxil olanda gördüm ki, xidmətçi mavi rəngli çirkli önlüyünü taxıb toz almaqla məşğuldur. Məni görəndə kimi dərhal gedib masamın üstündən alman dilindən yeni tərcümə olunmuş müharibədən bəhs edən kitabı götürdü:

- Olarmı bu kitabı oxumaq üçün bir neçə günlük mənə verəsiniz?

Təəccüblə soruşdum:

- Bu kitab sizin nəyinizə gərəkdir? Bu ki, roman deyil.

Almanların pis rəftarları ilə bağlı yalan-doğru çox şey eşitdiyim üçün diqqətimi cəlb etdi. İstədim bir ağzını arayım. Bütün fransızlar kimi onun da almanlara dişinin dibindən çıxanı deyəcəyini, söyüş yağdıracağını zənn edirdim. Yenidən soruşdum:

- Boşlar (Fransız dilində "almanlar" yerinə işlədilen təhqiredici söz - A.T.) sizinlə çox pis rəftar edirdilər? Mümkündürsə əsir vaxtlarınızdan

qavimət göstərə bilmədik. Hamımız tufəngləri atıb, əllərimizi göyə qaldırdıq. Almanlardan bir neçəsi öne çıxdı. Onlardan biri fransızca "Siz xoşbəxt adamlarsınız, müharibə sizin üçün başa çatdı. Yerinizdə olmağı çox istərdik", dedi. Sonra ciblərimizi axtardılar. Olan-qalan bütün silahlarımızı götürdülər və bizi dəstələrə bölüb nəzarətçi ilə yola saldılar. Aramızdakı bir neçə yaralı isə xəstəxanaya apardılar. İki gün davam edən səfərdən sonra məni və başqa bir fransız düşərgədə xəstə rus əsirlərinin hücrəsinə nəzarətçi təyin etdilər. Bu kifayət qədər iyrenc bir iş idi. Naxoş rus əsirləri bəlgəmlərini ora-bura tükürdülər. Mən orada bir neçə gündən artıq dayanı bilmədim. Xahiş elədim mənim işimi dəyişsələr, onlar da qəbul etdilər. Sonra məni Köln şəhəri yaxınlığında kəndlərin birinə tarlada işləmək üçün göndərdilər. Dostum da mənimlə idi. Səhərdən saat altı-

biri-iki kəlmə öyrənə bilməşdim. Dostumsa məndən bir az yaxşı bilirdi. Nəhayət bir gün ələ keçdik. Yerimizi dəyişib bizi Almaniyanın Cənubuna sürgün elədilər".

- Bəs qulaqburma vermədilər?

- Heç nə. Təkcə bizi qorxutdular ki, əgər yenidən qaçmağa cəhd eləsək, azadlığımız əlimizdən alıb bizi daha ağır işlər görməyə məcbur edəcəklər. Amma işimiz elə əvvəlki kimi tarla işləriydi. Amma yerimiz daha yaxşı idi. Orada qızlarla əylənirdik. Məşədə işlə-

Sadiq Hidayet

Fransız əsir

fiəqayə

danışa bilərsinizmi?

Mənim bu sualım onun ürəyinin yarasını deşdi və mənə belə bir əhvalat danışdı:

"Mən düz iki il Almaniya əsir qaldım. Az müddət idi ki, əsgər olmuşdum. Şəhərin (Nansi) yaxınlığında müharibə qopdu. Bölüyümüzdə təqribən 300 nəfər əsgər vardı. Almanlar bizi mühasirəyə aldı. Başımızın üzərində yayılım atəşi açdılar. Başqa çarəmiz qalmadığından mü-

da yuxudan qalxıb tövləyə baş çəkirdik, atları qaşovlayırdıq. Daha sonra kartof tarlasına gedirdik. Vəzifəmiz tarladakı işləri görmək idi. Elə bu yerdə dostumla birgə qaçmaq fikrinə düşdük. İki gün, iki gecə piyada o tərəf-bu tərəfə yol gedirdik. Niyyyətimiz Hollandiya yolu ilə Fransaya getmək idi. Əksər hallarda gecələr yola çıxırdıq. Tərslikdən heç birimiz almanca bilmirdik. Qulağım ağır eşitdiyim üçün alman dilindən cəmi

diyimiz günlər əsirlər qaçmasın deyən nəzarətçi gözünü üzərimizdən ayırmırdı. Amma gecələr gizlicə çölə çıxırdıq. Hətta bir qadın dostumdan hamilə qalmışdı. Yaxamızda nömrə olduğu üçün axşam düşən kimi üzərinə ağ dəsmal tikirdi, saat səkkizdə tarladan çıxırdıq. Dəmir yolu stansiyasının yanında, görüş yerində qızlarla görüşürdük. Gülməli budur ki, biz onların dilini bilmirdik. Mənim qızım sarısaçlı idi. Onu çox

sevirdim. Heç vaxt unuda bilmərəm. Nəhayət, ordakılar başa düşdülər. Bizdən şikayət etdilər. Biz də bir-iki gecə getmədik. Sonra görüş yerini dəyişdik...

- Almanların sizə qarşı kobudluğu nədə idi bəs?

- Heç nədə. Çünki biz öz işimizi görürdük, onlar da bizdən razı idilər. Bizə dəyib-dolaşmırdılar. Yalnız iki-üç dəfə kağızlarımızı çatdırmadılar, vəssalam.

- Hansı kağızları?

- Əsirlər üçün kağız mübadiləsi edilirdi. Alman əsirlərinin doğmalarına yazdığı kağızları fransızlar aldığı üçün, almanlar da fransız əsirlərin kağızlarını öz aralarında bölüşdürürdü.

- Bəs səbəbi nə idi?

- Deyirdilər ki, Fransada əsir olan yüksək rütbəli alman zabıtlərini fransızlar Əlcəzairə sürgün ediblər. Onları ağır işlər görməyə məcbur edib, alçalaraq pis rəftar ediblər. Buna görə də almanlar da bizə kağızları çatdırmadılar. Amma almanların məğlub olduğunu, Fransanın bizi geri qaytaracaqlarını eşidəndə o qədər mal-qara icalatı yardıq ki! Kim bizə bir söz deməyə cürət edə bilərdi? Bizi Fransaya aparandan dəmir yolunda Vilhelmin şəklini donuz bədənini ilə birlikdə kupenin divarına çəkmişdik. Şəklini altına isə "Lənətə gəlsin Almaniya" yazmışdıq. Dəmir yolunu bağladılar. Az qala dava çıxacaqdı"

Yarım saatlıq əsirlik əhvalatlarının təsvirindən sonra dərin bir ah çəkərək, "Həyatımın ən gözəl çağları Almaniya əsirlikdə olduğum günlər idi", dedi və süpürgəni götürüb çölə çıxdı.

**Fars dilindən tərcümə edən:
Ariz Tarverdiyev**